

Anna Tunia*

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

NIESKUTECZNOŚĆ OCHRONY KULTU RELIGIJNEGO NA PŁASZCZYŹNIE PRZEPISÓW PRAWA KARNEGO

WPROWADZENIE

W przestrzeni publicznej toczy się od pewnego czasu dyskusja nad prawnym kształtem ochrony wolności uzewnętrzniania religii i potrzebą dokonania zmian przepisów sankcjonujących zachowania godzące w to dobro. Jej wyrazem jest m.in. projekt nowelizacji przepisów Kodeksu karnego z 11 kwietnia 2022 roku¹ mający dać większą gwarancję ochrony tego dobra prawnego. Projekt ten spotkał się z głosami krytyki ze strony społeczeństwa, nie można jednak odmówić mu racji, gdyż nie ulega wątpliwości, że obecny kształt przepisów karnych nie daje skutecznej ochrony tej formy wolności religijnej przed naruszeniami, które – zwłaszcza na przestrzeni ostatnich lat – stają się intensywniejsze, zaś karalność czynów skierowanych przeciw tej wolności w praktyce organów wymiaru sprawiedliwości ciągle jest znikoma².

Przywołany projekt nowelizacji w swym założeniu zakłada zmianę brzmienia art. 195 i 196 k.k., która polegać ma na doprecyzowaniu ustawowych znamion przestępstw stypizowanych w tych przepisach (dotyczących ich strony podmiotowej) oraz rozszerzeniu karalności innych zachowań (mających stanowić ich stronę przedmiotową), nieobjętych w obecnym stanie prawnym kryminalizacją. Ponadto w odniesieniu do czynów określonych w art. 195 i 196 k.k. projekt zakłada wprowadzenie ich typu kwalifikowanego o zaostrzonej sankcji karnej

* ORCID 0000-0002-7703-0828, e-mail: atunia@kul.pl

- 1 Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny. Projekt nowelizacji Kodeksu karnego z dnia 11 kwietnia 2022 r.; tekst dostępny pod adresem: [http://orka.sejm.gov.pl/Druk9ka.nsf/Projekty/9-020-881-2022/\\$file/9-020-881-2022.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druk9ka.nsf/Projekty/9-020-881-2022/$file/9-020-881-2022.pdf) [dostęp: 26.09.2022].
- 2 Szerzej na temat nowych zjawisk społecznych godzących w wolność religijną zob. A. Tunia, *Przeciwdziałanie ograniczaniu wolności praktykowania religii polegające na zachowaniach mających znamiona wykroczeń o niewyznaniowym przedmiocie ochrony – w świetle nowych zjawisk społecznych. Propozycje de lege ferenda* [w:] *Prawna ochrona wolności sumienia i religii. Stan de lege lata oraz postulaty de lege ferenda*, red. P. Sobczyk, Warszawa 2020, s. 282–301.

(pozbawienie wolności do trzech lat), która ma stanowić samoistną (jedyną) reakcję karną wobec sprawcy działającego w sposób określony w tych przepisach³.

Niniejszy artykuł wpisuje się w powyższą tematykę, jego przedmiotem jest bowiem problem dotyczący nieskuteczności obowiązujących przepisów prawa karnego mających chronić wolność kultu religijnego. Zamierzeniem autorki artykułu jest wskazanie rozwiązań istniejącego stanu prawnego, które winny przyczynić się do zwiększenia ochrony tego dobra. Proponuje – w formie postulatu *de lege ferenda* – „przeniesienie” części norm chroniących wolność kultu religijnego (gwarantowaną przez art. 195 k.k.) do prawa wykroczeń, gdzie zasady ponoszenia odpowiedzialności za naruszenia dóbr chronionych przepisami tego prawa dają możliwość efektywniejszego reagowania na nie przez organy wymiaru sprawiedliwości. Przewiduje też objęcie ochroną prawnowykroczeniową innych niż publiczne form wykonywania kultu (kult prywatny). W powyższym kontekście dokonuje też oceny rozwiązań ujętych w projekcie nowelizacji k.k. z 11 kwietnia 2022 roku.

I. PRAWNE GWARANCJE OCHRONY WOLNOŚCI KULTU RELIGIJNEGO

W obowiązującym porządku prawnym wolność wykonywania kultu religijnego przez Kościoły i inne związki wyznaniowe o uregulowanym statusie prawnym w państwie jest gwarantowana zarówno na płaszczyźnie konstytucyjnej⁴, jak i ustawowej. Na płaszczyźnie ustawowej są to przede wszystkim przepisy ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁵, ustawy indywidualnych związków wyznaniowych⁶,

3 Jednocześnie projekt zakłada wprowadzenie do Kodeksu karnego nowego przepisu (art. 27a) normującego kontratyp dozwolonej krytyki w odniesieniu do wyrażanych poglądów motywowanych religijnie.

4 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm., art. 53 ust. 2.

5 Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz. U. z 2000 r. Nr 26 poz. 319 ze zm., art. 19.

6 Są to: ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 1169 ze zm.; Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1889; Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1726; Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijań Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 169; Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 43; Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1712; Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 483; Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1599; Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 13; Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 14; Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego

Nieskuteczność ochrony kultu religijnego...

jak również Kodeksu karnego⁷ oraz – w pewnym zakresie – Kodeksu cywilnego dotyczące ochrony dóbr osobistych⁸. Gwarancje te zawierają także akty prawa międzynarodowego⁹, w tym – w odniesieniu do Kościoła katolickiego – konkordat¹⁰.

Konstytucyjną gwarancję wolności kultu zawiera art. 53 ust. 2 ustawy zasadniczej, który stanowi, że „każdy ma prawo do uzewnętrzniania swojej religii publicznie lub prywatnie [m.in. – A.T.] poprzez uprawianie kultu”. Na płaszczyźnie ustawowej gwarancje te wynikają przede wszystkim z art. 19 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, w którym stwierdza się, że „kościół i inne związki wyznaniowe korzystają na zasadach równouprawnienia ze swobody pełnienia funkcji religijnych” (ust. 1) oraz że „w ramach wypełniania tych funkcji mają one prawo [m.in. – A.T.] do organizowania i publicznego sprawowania kultu oraz organizowania obrzędów i zgromadzeń religijnych” (ust. 2 pkt 2 i 3), a także z przepisów ustaw indywidualnych związków wyznaniowych, które wyraźnie akcentują prawo do swobodnego organizowania i sprawowania kultu publicznego¹¹.

Mariawitów, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 44; Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1798.

7 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138, art. 195–196.

8 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 1360, art. 23–24. Zob. P. Stanisławski, *Środki ochrony wolności sumienia i religii* [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011, s. 119; M. Wąsek-Wiaderek, *Cywilnoprawna ochrona wolności sumienia i uczuć religijnych* [w:] *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, P. Stanisławski, Lublin 2003, s. 227.

9 Są to m.in.: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ uchwalona w Paryżu w dniu 10 grudnia 1948 r. – art. 18; Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. Dz. U. Nr 38 poz. 167 – art. 18; Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. Dz. U. z 1993 r. Nr 61 poz. 284 ze zm. – art. 9 ust. 1; Deklaracja ONZ w sprawie wyeliminowania wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniach ogłoszona w dniu 25 listopada 1981 r. (art. 6), która – jak podnosi Michał Pietrzak (*Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2010, s. 48) – zawiera najpełniejsze spośród wszystkich dokumentów ONZ i konwencji międzynarodowych określenie treści prawa do wolności religii i przekonań zarówno w wymiarze podmiotowym, jak i przedmiotowym.

10 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisany w dniu 28 lipca 1993 r. Dz. U. Nr 51 poz. 318, art. 8.

11 Prawo to wyrażone zostało w art. 15 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej („organizowanie kultu publicznego i jego sprawowanie podlega władzy kościelnej”); art. 12 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego („organizowanie kultu publicznego i jego sprawowanie podlegają wyłącznie władzy kościelnej”); art. 10 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej („organizowanie kultu publicznego i jego sprawowanie podlega wyłącznie władzy kościelnej”); art. 9 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej („Kościół swobodnie pełni swoją misję i sprawuje kult publiczny”) oraz art. 10 ust. 1 tej samej ustawy („kult publiczny odbywa się w obiektach i na gruntach Kościoła, w pomieszczeniach służących katechizacji lub organizacjom kościelnym oraz w miejscach udostępnionych na ten cel przez osoby upoważnione do dysponowania nimi”); art. 12 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej („organizowanie kultu publicznego i jego sprawowanie podlegają wyłącznie władzy kościelnej”); art. 11 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej („organizowanie i sprawowanie kultu publicznego podlega wyłącznie władzy kościelnej”); art. 8 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej („organizowanie

Ponadto Kościołowi katolickiemu – jak wspomniano – swobodę wykonywania kultu gwarantuje Konkordat (art.8)¹².

Analizowana „wolność uprawiania kultu” jest określeniem szerokim, które obejmuje swym zakresem wielość zachowań motywowanych religią, wiarą, pobożnością, potrzebą obcowania z transcendentną rzeczywistością. Zachowania te mogą być podejmowane w formach zewnętrznie widocznych i być wykonywane publicznie lub prywatnie, indywidualnie lub grupowo, jak też mogą mieć formę wyłącznie osobistą, wewnętrzną, duchową.

Pojęcie „kult” nie jest definiowane przez prawo polskie. Jest to termin o proveniencji kanonicznej, jednak i prawo kanonicze¹³ nie definiuje go wprost (*in genere*)¹⁴. Dlatego w tym zakresie odwołać się należy do definicji słownikowych i doktrynalnych, gdzie pojęcie to wyjaśnianie jest jako „ogół czynności i obrzędów religijnych mających na celu oddawanie czci Bogu”¹⁵ lub też jako „ogół zewnętrznych działań podejmowanych przez człowieka religijnego służących bezpośrednio wyrażeniu jego czci dla przedmiotu jego wiary”¹⁶. Kult religijny może być publiczny i prywatny. Kult publiczny ma miejsce wówczas, gdy jest sprawowany w imieniu Kościoła przez osoby prawnie do tego upoważnione

i wykonywanie publicznych czynności religijnych podlega właściwemu organowi kościelnemu”); art. 9 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej („Kościół swobodnie organizuje i sprawuje kult publiczny”); art. 8 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej („Kościół swobodnie organizuje i sprawuje kult publiczny”); art. 8 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej („Kościół swobodnie organizuje i sprawuje kult publiczny”); art. 11 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej („Kościół swobodnie organizuje i sprawuje kult publiczny”); art. 9 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej („organizowanie i sprawowanie kultu publicznego oraz udzielanie posług religijnych podlega gminom żydowskim zgodnie z prawem wewnętrznym”).

12 Szerzej: A. Mezglewski, *Działalność własna kościołów i innych związków wyznaniowych* [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 195.

13 Chodzi tu o prawo kanoniczne Kościoła Rzymskokatolickiego ujęte w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Zob. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983 r.), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984, dalej: KPK.

14 Zob. B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 125.

15 A. Mezglewski, *Kult publiczny* [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011, s. 224; J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2004, s. 137; M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2012, s. 253–258; A. Tunia, *Kult publiczny* [w:] *Leksykon administratywisty*, red. S. Wrzosek, A. Haładyj, M. Domagała, Radom 2013, s. 165–168; też: *Prawo do uzewnętrzniania przekonań religijnych jako wyraz gwarancji wolności sumienia i religii jednostki w prawie III RP* [w:] *Środki ochrony praw człowieka w państwach postsocjalistycznych. Zagadnienia wybrane*, red. A. Frankiewicz-Bodynek, A. Pawlak, Kraków 2015, s. 319–332.

16 T. J. Zieliński, *Art. 9. Swoboda kultu publicznego* [w:] A. Czohara, T. J. Zieliński, *Ustawa o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Polsce. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 71. Zob. Z. Podlecki, *Kult w Kościele katolickim* [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004, kol. 183–187.

Nieskuteczność ochrony kultu religijnego...

oraz w sposób zatwierdzony przez władze kościelne¹⁷. Natomiast kult prywatny polega na oddawaniu czci Bogu we własnym imieniu, jest to prawo każdego człowieka do posiadania zindywidualizowanego życia duchowego zgodnego z nauką danego Kościoła lub innego związku wyznaniowego¹⁸.

II. MODEL PRAWNOKARNEJ OCHRONY KULTU RELIGIJNEGO I PROPOZYCJE JEGO ZMIANY

W obowiązujących przepisach prawa karnego gwarancje ochrony kultu religijnego ujęte są w art. 195 k.k., który penalizuje zachowanie polegające na złośliwym przeszkadzaniu publicznemu wykonywaniu aktu religijnego, a także pogrzebowi lub uroczystościom żałobnym, oraz w art. 196 k.k., który chroni przed zachowaniami polegającymi na znieważaniu przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych.

II.1. PRZESZKADZANIE W WYKONYWANIU AKTU KULTU RELIGIJNEGO

Kryminalizowane przez art. 195 § 1 k.k. przeszkadzanie w wykonywaniu aktu kultu religijnego jest czynem, który chroni prawo ludzi wierzących do niezakłóconego wykonywania aktów religijnych, które kultywowane są publicznie, zgodnie z prawem wewnętrznym oraz zwyczajami wspólnot wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej. Przepis ten chroni również prawo do niezakłóconego przebiegu pogrzebu, uroczystości lub obrzędów żałobnych niezależnie od tego, czy mają charakter religijny czy świecki, przy czym w tym typie przestępstwa nie istnieje wymóg publicznego wykonywania tych obrzędów. Art. 195 k.k. stanowi bowiem, że: „Kto złośliwie przeszkadza publicznemu wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (§ 1). Tej samej karze podlega, kto złośliwie przeszkadza pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym (§ 2)”.

Znamiona czynu przestępczego w typie podstawowym, określonego w tym przepisie, polegają na „przeszkadzaniu” w wykonywaniu aktów religijnych, a więc takim działaniu, które stwarza utrudnienia w ich realizacji. Do znamion tego czynu należy też element podmiotowy, to jest „złośliwość” działania sprawcy. Z „działaniem złośliwym” mamy do czynienia wówczas, gdy sprawca działa w zamiarze bezpośrednim – i to w jego szczególnej postaci zwanej *dolus directus*

¹⁷ Zob. kan. 834 KPK.

¹⁸ A. Tunia, *Kult publiczny*, dz. cyt., s. 165; W. Bar, *Kult publiczny [w:] Prawo wyznaniowe III Rzeczypospolitej*, red. H. Misztal, Lublin–Sandomierz 1999, s. 129.

coloratus – a więc w zamiarze kierunkowym, znamionowanym dodatkowo celem, motywem lub pobudką działania sprawcy. Zamiar kierunkowy nie polega zatem na zwykłej chęci popełnienia czynu zabronionego, lecz na popełnieniu go w określonym celu¹⁹. Działanie sprawcy musi być powodowane chęcią przeszkodzenia w wykonywaniu aktu religijnego, wyraźnie ukierunkowaną na ten efekt.

Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, rodzi to sytuację, w której wyeksponowanie w art. 195 k.k. wymogu popełnienia tego czynu w określonym celu sprawia, że zrealizowanie jego znamion jest możliwe tylko wówczas, gdy nastąpiło ono w tym celu²⁰. Nadanie takiego waloru normie sankcjonującej zachowanie przeszkadzania w wykonywaniu aktu religijnego sprawia zatem, że w praktyce efektywność ścigania sprawców czynów godzących w wolność religijną (wolność kultu religijnego) jest niska i nie pozwala na pociąganie do odpowiedzialności karnej osób, którym nie udowodniono zamiaru kierunkowego. Art. 195 § 1 k.k. nie chroni bowiem publicznego wykonywania aktów kultu religijnego, gdy przeszkadzanie nie jest podyktowane winą umyślną z zamiarem kierunkowym.

W przywołanym powyżej projekcie nowelizacji Kodeksu karnego zakłada się usunięcie ze struktury przestępstwa określonego w art. 195 k.k. znamienia podmiotowego, to jest złośliwości działania sprawcy, i oparcie jego odpowiedzialności na winie z zamiarem ewentualnym. Rozwiązanie to uznać należy za racjonalne. Brak konieczności przypisania sprawcy zamiaru bezpośredniego, a więc wykazania, iż chciał on popełnić czyn i bezpośrednio swym zachowaniem zmierzał do zrealizowania jego znamion, pozwoli na efektywniejsze ściganie sprawców, którzy swoim zachowaniem godzą w dobro, jakim jest wolność praktykowania religii czy też wolność wykonywania kultu religijnego.

Zwiększeniem ochrony wolności publicznego wykonywania aktów kultu religijnego ma być też – ujęta w § 3 art. 195 projektu nowelizacji k.k. – propozycja polegająca na wprowadzeniu typu kwalifikowanego tego przestępstwa, jeżeli sprawca swoim bezprawnym zachowaniem doprowadza do przerwania wykonywania aktu religijnego lub przebiegu pogrzebu, uroczystości albo obrzędów żałobnych, który zagrożony ma być karą pozbawienia wolności do lat trzech.

Odnosząc się do tych propozycji, trzeba stwierdzić, że zakładana zmiana polegająca na usunięciu z opisu czynu z art. 195 k.k. „złośliwości” działania sprawcy da szansę zagwarantowania w pełniejszym stopniu ochrony tego dobra prawnego i umożliwi ściganie sprawców zachowań, które nie cechują się ową złośliwością, lecz ich motywacja jest w społecznym odczuciu negatywna. Zmiana ta jednak idzie w kierunku karania sprawców czynów, którym można przypisać winę umyślną. Trzeba zaś wziąć pod uwagę, że czyn „przeszkadzania”

19 M. Nawrocki, *Stosunek świadomości sprawcy do jego zamiaru na przykładzie przestępstwa oszustwa*, „Palestra” 2020, nr 7–8, s. 52.

20 Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015, s. 136.

Nieskuteczność ochrony kultu religijnego...

w wykonywaniu aktu religijnego, który nastąpił – niezależnie od tego, czy sprawcy towarzyszył zamiar jego popełnienia (bezpośredni lub ewentualny), czy nie – może być czynem karalnym, gdy sprawca, nie mając zamiaru przeszkodzenia publicznemu wykonywaniu aktu religijnego, swym nagannym, powszechnie nieaprobowanym zachowaniem w tym jednak przeszkadza.

Na gruncie prawa karnego brak jest możliwości karania sprawców występków za naruszenie przepisów ustawy w warunkach winy nieumyślnej, chyba że przepis szczególny tak stanowi (art. 8 k.k.). Art. 195 k.k. w obecnym brzmieniu nie przewiduje takiej formy winy. Dlatego można zaproponować *de lege ferenda* rozwiązanie (inne niż wskazane w projekcie nowelizacji k.k.) polegające na dokonaniu tzw. przepołowienia czynu określonego w art. 195 k.k. i pozostawieniu w sferze prawa karnego tylko tej jego postaci, która polega na złośliwym przeszkadzaniu publicznemu wykonywaniu aktu religijnego, natomiast pozostałe postaci tego zachowania przenieść do prawa wykroczeń, gdzie zasadą jest karalność czynów z winy nieumyślnej (art. 5 k.w.).²¹ Rozwiązanie to pozwoli skuteczniej chronić dobra, których przedmiotem jest sfera wolności praktykowania religii, a której naruszenia dokonywane są z innych niż złośliwość, nagannych (gorszących) zachowań²².

Analizując zakres ochrony wolności kultu religijnego, trzeba też zwrócić uwagę, że przepis art. 195 § 1 k.k. nie stanowi żadnej ochrony przedmiotowego dobra w przypadku kultu prywatnego wykonywanego w miejscach publicznych (kościół, kaplice, synagogi, meczety), ustawodawca ujmuje bowiem w nim znamię „publicznego charakteru” wykonywania tego kultu. Tymczasem zarówno kult publiczny, jak i prywatny może być wykonywany w miejscu publicznym. Istotne z tego względu jest odróżnienie „kultu publicznego” (inaczej: „publicznego sprawowania kultu”) od „kultu sprawowanego w miejscach publicznych”, czyli takich, do których dostęp ma nieograniczony krąg osób²³.

Wykonywanie kultu publicznego należy do kompetencji związków wyznaniowych, natomiast wierni mogą jedynie uczestniczyć w jego sprawowaniu. Poszczególne osoby we własnym imieniu mogą uprawiać jedynie kult prywatny²⁴. Powyższe rozróżnienie jest istotne z punktu widzenia przedmiotowego zakresu ochrony danej formy kultu religijnego przez prawo karne. Prawo to chroni bowiem tylko publiczne sprawowanie kultu, natomiast wszelkie formy kultu prywatnego pozostają poza zakresem tej ochrony.

²¹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. poz. 2008 ze zm.

²² Na temat zasad odpowiedzialności w prawie wykroczeń zob. np.: A. Marek, A. Marek-Ossowska, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2021, s. 28–57; T. Bojarski, *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa 2012, s. 28.

²³ Zob. B. Rakoczy, dz. cyt., s. 125.

²⁴ A. Mezglewski, *Podstawowe formy uzewnętrzniania przekonań religijnych* [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisław, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011, s. 97.

W świetle powyższego zasadny zatem jest postulat *de lege ferenda* objęcia ochroną prawnykroczeniową prywatnych aktów kultu religijnego wykonywanych w miejscach publicznych, takich jak: kościoły, kaplice, cerkwie, synagogi, meczety. Ochroną prawnokarną objęte są wprawdzie miejsca przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych lub przedmioty czci religijnej, natomiast same akty pobożności o charakterze prywatnym, jak modlitwa, medytacja, adoracja, takiej ochrony nie otrzymały.

II.2 OBRAZA UCZUĆ RELIGIJNYCH POPRZEZ ZNIEWAŻANIE PRZEDMIOTU CZCI RELIGIJNEJ LUB MIEJSCA PRZEZNACZONEGO DO PUBLICZNEGO WYKONYWANIA OBRZĘDÓW RELIGIJNYCH

W obecnym stanie prawnym obrazę uczuć religijnych – dokonaną poprzez publiczne znieważenie przedmiotu czci religijnej bądź miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych – którego istotą jest okazywanie pogardy wobec tych przedmiotów lub miejsc, kryminalizuje art. 196 k.k. Stanowi on bowiem, że „kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

Przytoczony przepis art. 196 k.k. stanowi podstawową gwarancję ochrony wolności sumienia i wyznania, chroniąc wynikające z tej wolności prawo do ochrony uczuć religijnych. Określone w nim przestępstwo popełnia bowiem ten, kto swoim zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym realizuje wszystkie znamiona tego występk. Należy jednak zaznaczyć, że istotnym warunkiem pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej jest zaistnienie skutku w postaci obrazy przedmiotowych uczuć. Stąd do oceny spełnienia tego warunku konieczne jest ustalenie znaczenia sformułowania: „obraza uczuć religijnych”.

Nie jest to zabieg prosty, albowiem „obraza uczuć” jest pojęciem subiektywnym, co sprawia, że realizacja tego znamienia – nawet w identycznych sytuacjach sprawczych – może zostać różnie (odmiennie) zinterpretowana przez organy stosujące prawo. Pojęcie „uczucia religijne” jest nieostre, niejednoznaczne, łatwe do rozmycia. Rodzi to zatem obawy o trafność ocen, których przedmiotem jest ustalanie odpowiedzialności za zachowania polegające na „obrażaniu tych uczuć”.

W dyskusji nad kierunkiem zmian legislacyjnych art. 196 k.k. – wyrażonej w przywołanym projekcie nowelizacji – proponuje się rozwiązanie polegające na usunięciu z treści tego przepisu pojęcia „uczucia religijne” i zamiast nich objęciu przedmiotem ochrony „kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, jego dogmatów lub obrzędów”. Jednocześnie proponuje się ujęcie tej formy przestępstwa w oddzielnej jednostce redakcyjnej (§ 1).

Nieskuteczność ochrony kultu religijnego...

Rozwiązanie to wydaje się zasadne, bo obecna regulacja art. 196 k.k., ujmująca jako przedmiot ochrony „przedmiot czci lub miejsce kultu”, nie daje pełnej gwarancji ochrony wolności religijnej. Ponadto w doktrynie prawa karnego brak zgodności co do tego, czy w zakres pojęcia „przedmiot czci religijnej” może wchodzić Bóg i inne osoby, którym jest oddawana cześć religijna oraz dogmaty religijne, czy jedynie przedmioty materialne, które są związane z oddawaniem tej czci²⁵. Wśród prezentowanych poglądów są bowiem takie, według których art. 196 k.k. nie chroni podmiotów czci religijnej, a jedynie dobra materialne²⁶, według innych zaś w zakres pojęciowy „przedmiotu czci religijnej” wchodzi także Bóg i inne osoby, którym ta cześć jest oddawana²⁷.

Projekt nowelizacji art. 196 k.k. zakłada również zmianę określenia zachowania sprawczego poprzez zastąpienie pojęcia „obraża” określeniami „lży” lub „wyszydza”. Uznać trzeba, iż jest to rozwiązanie słuszne. Pojęcie „obraża” tłumaczone jest w doktrynie prawa karnego jako „znieważenie”, a więc okazanie pogardy dla określonego przedmiotu ochrony²⁸. Według obecnego brzmienia art. 196 k.k. jest to więc okazanie pogardy wobec przedmiotów przeznaczonych do publicznego wykonywania obrzędów religijnych lub miejsc związanych

²⁵ Analizę stanowisk przedstawicieli doktryny prawa karnego w tej materii czyni M. Tomkiewicz, *Obraza uczuć religijnych katolika w Polsce: czy to możliwe?*, „Seminare. Poszukiwanie naukowe” 2012, nr 32, s. 123–135.

²⁶ Wśród przedstawicieli tej optyki jest m.in. Jakub Wojciechowski, który twierdzi, że art. 196 k.k. nie chroni podmiotów czci religijnej, co – jego zdaniem – może powodować praktyczne trudności w razie potencjalnej obrazy osoby Boga, takiej obrazy nie można bowiem uznać za znieważenie przedmiotu czci religijnej; J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2002, s. 366 i 370. Podobne stanowisko prezentuje Marian Filar, zob. M. Filar, *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2006, s. 639; tenże, *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania (art. 194–196)* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2014, s. 1126–1134; oraz Andrzej Wąsek, którego zdaniem przedmiotem czci religijnej nie mogą być ani Bóg, ani Matka Boska, ani dogmaty wiary. Dodaje on także, że zakres art. 196 k.k. jest zbyt wąski do karania znieważania postaw (uczuć) ludzi w sprawach wiary, zob. A. Wąsek, *Przestępstwa przeciwko przekonaniom religijnym de lege lata i de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1995, nr 7, s. 33.

²⁷ Stanowisko takie prezentuje m.in. Rafał Paprzycki, który uważa, że pełne znaczenie określenia „przedmiot czci religijnej” zakłada, iż jednym z jego desygnatów jest Bóg pojmowany osobowo lub w inny sposób, oraz że trudny do zaakceptowania byłby fakt zakazania atakowania jedynie przedmiotów materialnych związanych z daną religią, a nie samego bóstwa, zwłaszcza ze względu na przedmiot ochrony przepisu art. 196 k.k., którym są uczucia wyznawców, związane w większym stopniu z samym obiektem kultu niż z przedmiotami przeznaczonymi do jego sprawowania; zob. R. Paprzycki, *Czy bluźnierca jest przestępcą? Rozważania na temat znamienia „przedmiotu czci religijnej” przestępstwa obrazy uczuć religijnych – art. 196 k.k.*, „Palestra” 2008, nr 5–6, s. 82–83. Zob. także: R. Krajewski, *Ochrona wolności sumienia i wyznania w świetle Kodeksu karnego z 1997 r.*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 3, s. 74 oraz B. Kunicka-Michalska, J. Wojciechowska, *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej. Rozdziały XXIII, XXIV, XXV i XXVII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 86.

²⁸ Zob. np. *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, Lex/el 2022; *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Lex/el 2020; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Lex/el 2010.

z publicznym ich wykonywaniem. Wykładnia literalna określeń „lżyć i wyszydzać” pozwala przyjąć, że mają one większy ładunek ujemny i są bardziej zobiektywizowane, niż subiektywne określenie „obraża”, co – biorąc pod uwagę proponowany nowy przedmiot ochrony, o którym mowa w § 1 nowelizowanego przepisu (Kościół lub inny związek wyznaniowy, jego dogmaty lub obrzędy) – uzasadnia wprowadzenie tychże określeń do art. 196 k.k.

W modelu zmian przepisu art. 196 k.k. proponuje się też ujęcie w oddzielnej jednostce redakcyjnej (§ 2) zachowania sprawcy polegającego na znieważaniu przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Rozwiązanie to jest również trafne – w sytuacji gdy przedmiotem ochrony w § 1 czyni się dobro prawne, jakim jest Kościół lub inny związek wyznaniowy, jego dogmaty lub obrzędy. Zasadne jest też w tym wypadku użycie (pozostawienie) pojęcia „znieważa” jako odnoszącego się do przedmiotów czci religijnej lub miejsc kultu (obrzędu) religijnego.

Należy też zauważyć, że projekt nowelizacji k.k. wprowadza do art. 196 § 3, który normuje typ kwalifikowany tego przestępstwa. Ma on mieć miejsce, gdy sprawca dopuścił się czynu określonego w § 1 i 2 tego przepisu, w czasie i miejscu odprawiania nabożeństwa albo wykonywania innego aktu religijnego lub za pomocą środków masowego komunikowania. W tym wypadku projektodawca wprowadza również ostrzejszą sankcję (karę pozbawienia wolności do lat trzech).

Zmiana ta wydaje się słuszna, określony bowiem w § 3 tego przepisu sposób naruszenia dóbr chronionych nowym brzmieniem art. 196 k.k. generować może negatywne skutki o dużym zasięgu, które – w przypadku użycia przez sprawcę jako narzędzia internetu – mogą być nie do przewidzenia. Nie bez znaczenia jest przy tym fakt zarówno postępującego zanikania ludzkiej wrażliwości na wartości religijne, zwłaszcza wartości chrześcijańskie (katolickie)²⁹, jak i rozwój nowych technologii, dających możliwość emanowania w wirtualnej przestrzeni postaw godzących w dobra chronione nowelizowanymi przepisami art. 196 § 1 i 2 k.k.

Proponowany kształt przepisu art. 196 k.k. wydaje się zatem słuszny, gdyż w większym stopniu chronić będzie wolność religijną. Jednakże należy do tej projektowanej zmiany podejść z ostrożnością i rozwagą, bo trudno oczekiwać, że zastosowanie nowego brzmienia art. 196 k.k. będzie łatwe i skuteczne. Jest bowiem bardzo cienka granica pomiędzy lżeniem i wyszydzaniem, czyli czynem zabronionym, a dopuszczalną krytyką, czyli prawem wynikającym z konstytucyjnego prawa do wyrażania opinii i poglądów oraz prawa prasowego.

29 Zjawisko to jest zauważane także przez innych przedstawicieli nauki prawa wyznaniowego, zob. np. M. Tomkiewicz, dz. cyt., s. 134.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI KOŃCOWE

Prawna ochrona wolności wykonywania kultu religijnego to jeden z przejawów poszanowania przez państwo konstytucyjnie gwarantowanej wolności uczestniczenia w religii oraz zasady współdziałania państwa i Kościoła dla dobra wspólnego. Nie ulega wątpliwości, że zarówno penalizacja czynu polegającego na publicznym znieważeniu przedmiotu lub miejsca przeznaczonego do publicznego sprawowania kultu religijnego, o którym mowa w art. 195 k.k., jak i czynu polegającego na przeszkadzaniu publicznemu wykonywaniu aktu religijnego, który normuje art. 196 k.k., ma swoje głębokie uzasadnienie i głęboki sens. Chroni bowiem sferę praktykowania przekonań religijnych oraz respektowania szacunku dla sfery wartości transcendentnych, którymi kieruje się człowiek i które je wyznaje. Przepis ten stanowi jednocześnie gwarancję ochrony pokojowego współistnienia ludzi o różnych przekonaniach religijnych i różnym światopoglądzie.

Pojawiające się jednak w sferze życia społecznego – w ostatnich latach – ataki na sferę kultu religijnego pozwoliły dobitnie dostrzec, iż istniejące narzędzia karnej ochrony wolności religijnej są nieskuteczne, zwłaszcza w odniesieniu do zachowań, którym nie można przypisać złośliwości, lecz są one motywowane wrogością, ideologią lub niechęcią do danej religii i jej wyznawców. Istniejący stopień ochrony wolności religijnej (w tym ochrony kultu religijnego) wymaga zatem dokonania stosownych zmian.

Zmiany te mogą pójść w kierunku zaproponowanym przez autorów projektu nowelizacji Kodeksu karnego z 11 kwietnia 2022 roku. Są one racjonalne i w założeniu swym będą stanowiły silniejszą gwarancję ochrony dobra, jakim jest sfera wolności religijnej. Proponowane w nim wprowadzenie do art. 195 k.k. penalizacji zachowania polegającego na lżeniu lub wyszydzaniu Kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, jego dogmatów lub obrzędów, pozwoli efektywniej chronić wolność religijną, zarówno w wymiarze wspólnotowym, jak i indywidualnym. Celowi temu służyć też ma wprowadzenie do przepisów art. 195 i 196 k.k. paragrafów określających kwalifikowany typ przestępstw o zaostrzonej sankcji karnej.

Należy jednak podejść z rozważą do rozwiązania, w którym za te kwalifikowane typy czynów przewidziany jest tylko ten jeden rodzaj kary (pozbawienie wolności do lat trzech). Może to bowiem w praktyce powodować, iż kara ta będzie orzekana jedynie w zawieszeniu, a więc *de facto* spodziewany efekt, jaki nowelizacja ta ma osiągnąć, osiągnięty nie zostanie. Kierując się zasadą racjonalności i humanitaryzmu, należałoby rozważyć dodanie w tych przepisach (§ 3) kary o charakterze nieizolacyjnym, przy czym mogłaby to być kara o podwyższonym dolnym progu jej wymiaru, co stanowiłoby efektywniejsze rozwiązanie w zakresie skutecznej ochrony powyższych dóbr.

Gdy idzie zaś o efektywność stosowania przepisów chroniących przed znieważeniem przedmioty czci religijnej lub miejsca przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych – w odniesieniu do których obecna ustawa wymaga przypisania sprawcy winy kierunkowej, zaś projekt nowelizacji k.k. zakłada usunięcie znamienia „złośliwości” i oparcia działania sprawcy na winie z zamiarem ewentualnym – trafniejszym rozwiązaniem wydaje się przepołowienie czynu z art. 195 k.k. i przeniesienie określonej jego formy do prawa wykroczeń, gdzie – jak wskazano – zasadą jest karanie sprawców za czyny z winy nieumyślnej.

Zatem w odniesieniu do zachowań, gdzie sprawca nie miał zamiaru (ani bezpośredniego, ani ewentualnego) popełnienia danego czynu, jednak swoim nagannym zachowaniem (nieaprobowanym w powszechnym odczuciu przez wiernych praktykujących daną sferę kultu) spowodził zagrożenie dla danej wartości w postaci znieważenia, skuteczniejsze będzie pociągnięcie do odpowiedzialności prawnowykroczeniowej.

Argumentując nadto objęcie tym rodzajem odpowiedzialności sprawców czynów skierowanych przeciw poszanowaniu przedmiotów przeznaczonych do publicznego wykonywania obrzędów religijnych lub miejsc kultu religijnego, wskazać należy, iż na gruncie prawa wykroczeń nie trzeba wykazywać ich sprawcy stopnia społecznej szkodliwości czynu (wyższego niż znikomy, czego domaga się prawo karne), prawo wykroczeń nie dokonuje bowiem gradacji tego elementu wykroczenia. Wystarczy wykazanie, iż czyn taki był społecznie szkodliwy. Ponadto w prawie wykroczeń możliwe są do zastosowania inne niż kary środki reakcji, np. w postaci zastosowania środka oddziaływania społecznego lub wychowawczego. Możliwe jest też poddanie sprawy postępowaniu mandatowemu, co daje szansę skutecznej (i szybkiej) reakcji na naruszenia określonych dóbr.

Rozważając zaś możliwość przepołowienia czynu z art. 196 k.k., stwierdzić trzeba, iż przepisu chroniącego uczucia religijne nie można przepołowić i przenieść jego określonej formy sprawczej do prawa wykroczeń, jeśli bowiem mówimy o obrazie, to wykluczyć należy taką jej formę, która nie stanowi następstwa zamiaru.

BIBLIOGRAFIA

- Bar W., *Kult publiczny* [w:] *Prawo wyznaniowe III Rzeczypospolitej*, red. H. Misztal, Lublin–Sandomierz 1999, s. 129–138.
- Bojarski T., *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa 2012.
- Filar M., *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania (art. 194–196)* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2014, s. 1126–1134.

- Filar M., *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2006, Lex/el.
- Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, Lex/el 2022.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Lex/el 2020.
- Krajewski R., *Ochrona wolności sumienia i wyznania w świetle Kodeksu karnego z 1997 r.*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 3, 65–77.
- Krukowski J., *Polskie prawo wyznaniowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2004.
- Kunicka-Michalska B., Wojciechowska J., *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i netykalności cielesnej. Rozdziały XXIII, XXIV, XXV i XXVII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2001.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Lex/el 2010.
- Marek A., Marek-Ossowska A., *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2021.
- Mezglewski A., *Działalność własna kościołów i innych związków wyznaniowych* [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 189–215.
- Mezglewski A., *Kult publiczny* [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011, s. 223–231.
- Mezglewski A., *Podstawowe formy uzewnętrzniania przekonań religijnych* [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011, s. 94–98.
- Nawrocki M., *Stosunek świadomości sprawcy do jego zamiaru na przykładzie przestępstwa oszustwa*, „Palestra” 2020, nr 7–8, s. 41–58.
- Paprzycki R., *Czy bluźnierca jest przestępcą? Rozważania na temat znamienia „przedmiotu czci religijnej” przestępstwa obrazy uczuć religijnych – art. 196 k.k.*, „Palestra” 2008, nr 5–6, s. 81–90.
- Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2010.
- Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2012.
- Podlecki Z., *Kult w Kościele katolickim* [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004, kol. 183–188.
- Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015.
- Rakoczy B., *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Stanisławski P., *Środki ochrony wolności sumienia i religii* [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011, s. 124–132.
- Tomkiewicz M., *Obraza uczuć religijnych katolika w Polsce: Czy to możliwe?*, „Seminare. Poszukiwanie naukowe” 2012, nr 32, s. 123–135.
- Tunia A., *Kult publiczny* [w:] *Leksykon administratywisty*, red. S. Wrzosek, A. Haładyj, M. Domagała, Radom 2013, s. 165–168.

- Tunia A., *Prawo do uzewnętrzniania przekonań religijnych jako wyraz gwarancji wolności sumienia i religii jednostki w prawie III RP* [w:] *Środki ochrony praw człowieka w państwach postsocjalistycznych. Zagadnienia wybrane*, red. A. Frankiewicz-Bodynek, A. Pawlak, Kraków 2015, s. 319–332.
- Tunia A., *Przeciwdziałanie ograniczaniu wolności praktykowania religii polegające na zachowaniach mających znamiona wykroczeń o niewyznaniowym przedmiocie ochrony – w świetle nowych zjawisk społecznych. Propozycje de lege ferenda* [w:] *Prawna ochrona wolności sumienia i religii. Stan de lege lata oraz postulaty de lege ferenda*, red. P. Sobczyk, Warszawa 2020, s. 280–335.
- Wąsek A., *Przestępstwa przeciwko przekonaniom religijnym de lege lata i de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1995, nr 7, s. 27–41.
- Wąsek-Wiaderek M., *Cywilnoprawna ochrona wolności sumienia i uczuć religijnych* [w:] *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, P. Stanisław, Lublin 2003, s. 227–228.
- Wojciechowski J., *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2002.
- Zieliński T. J., *Art. 9. Swoboda kultu publicznego* [w:] A. Czohara, T. J. Zieliński, *Ustawa o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Polsce. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 71–81.

STRESZCZENIE

Przedmiotem artykułu jest problem dotyczący nieskuteczności obowiązujących przepisów prawa karnego mających chronić wolność kultu religijnego, to jest art. 195 i 196 k.k. Autor stwierdza w nim, że istniejący model ochrony tych wartości jest niewystarczający oraz że konieczne i uzasadnione jest dokonanie stosownych zmian, które winny przyczynić się do zwiększenia ochrony tego dobra. Proponuje – w formie postulatu *de lege ferenda* – „przeniesienie” części norm chroniących wolność kultu religijnego (gwarantowaną przez art. 195 k.k.) do prawa wykroczeń, gdzie zasady ponoszenia odpowiedzialności dają możliwość efektywniejszego reagowania na naruszenia tego prawa przez organy wymiaru sprawiedliwości. Zwraca też uwagę, że w prawie wykroczeń możliwe są do zastosowania inne niż kary środki reakcji, np. zastosowanie środka oddziaływania społecznego lub wychowawczego, oraz możliwe jest poddanie sprawy postępowaniu mandatowemu, co daje szansę skutecznej reakcji na naruszenia określonych dóbr. Autor proponuje również objęcie ochroną prawnowykroczeniową innych niż publiczne form wykonywania kultu (kult prywatny).

Słowa kluczowe: przestępstwo, wykroczenie, prawo karne, prawo wykroczeń, wolność religijna, kult religijny

SUMMARY

SINEFFECTIVENESS OF THE PROTECTION OF RELIGIOUS WORSHIP AT THE LEVEL OF
CRIMINAL LAW PROVISIONS

The subject of this study is a problem concerning ineffectiveness of applicable penal law regulations protecting the freedom of religious worship i.e. Art.195 and Art.196 of the C.C. The author states that an existing protection model of these values is insufficient, and it is necessary and justified to make appropriate changes which should contribute to the increase of protection of this value. She suggests– in the form of *de lege ferenda* postulate–‘transferring’ some norms protecting the freedom of religious worship(guaranteed by Art. 195 C.C.) to the law of petty offences, where the rules of taking responsibility give an opportunity for more effective reaction to violation of this law by judiciary authorities. She also emphasizes that in the law of petty offences it is possible to apply different reactionary measures than punishments e.g. the application of social or educational impact measures and it is possible to submit the case to proceedings by police penal orders, which gives a chance of effective reaction to violation of particular values. The author also suggests covering with legal protection different forms of worshipping than public(private worship).

Keywords: crime, petty offence, criminal law, law of petty offences, religious freedom, religious worship